

Myśliński, Jerzy

"Prasa Rzeszowa XIX i XX wieku", Stanisława Darłakowska, Rzeszów 1966 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 8/1, 148-150

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

powstanie wielu nowych gazet na tych terenach, m.in. powstały „Czerwony Prapor”, „Wilna Ukraina” i „Czerwony Sztandar” (po polsku) we Lwowie, „Radianśka Ukraina” w Stanisławowie, „Radianśka Wołyń” w Łucku, „Bilszowicka Prawda” w Drohobyczu, „Wilne Żytia” w Tarnopolu. W r. 1940 na Ukrainie Zachodniej było 9 gazet obwodowych i 54 rejonowe.

Gdy mowa o okresie wojny, autor kreśli zarówno dzieje prasy ukraińskiej na tyłach frontu, jak i prasy partyzanckiej. Zwraca uwagę na bujny rozwój prasy po wojnie i na pojawienie się szeregu dostosowanych do potrzeb czytelnika tytułów, takich jak np. założony w r. 1945 „Radianśkij Selanin” (od 1949 pt. „Kołchozne Seło”) czy „Weczernyj Kyjiw” lub „Robitnicza Hazeta”. Autor informuje także o systemie kształcenia dziennikarzy na studiach uniwersyteckich Ukrainy. W związku z 50-leciem radzieckiej prasy zwraca też uwagę na jej społeczne zaangażowanie i doniosłą rolę w życiu politycznym.

Mimo zastrzeżeń dokonanych wyżej wydaje się, że praca Rubana spełnia zadania, jakie autor sobie nakreślił. Nie ulega wątpliwości, że opracowanie dziejów prasy polskiej różnych okresów na poziomie popularnym znalazłoby liczne grono czytelników.

Jerzy Myśliński

III

Stanisława Darłakowska, *Prasa Rzeszowa XIX i XX wieku*, Rzeszów 1966, Muzeum Okręgowe, ss. 128 + 46 nlb., ilustr., cena 30 zł.

Na początku 1968 r. ukazał się katalog prasy rzeszowskiej, obejmujący zestawienie 67 legalnych oraz 20 konspiracyjnych tytułów czasopism rzeszowskich, ukazujących się od 1883 r. do chwili obecnej (bez „Kwartalnika Rzeszowskiego”). Katalog, jak nazywa Autorka tę książkę, powstał w trakcie przygotowywania wystawy prasy rzeszowskiej, zorganizowanej w Muzeum Okręgowym w 1966 r. Zarówno wstęp merytoryczny, jak też opisy poszczególnych tytułów świadczą, że otrzymaliśmy więcej niż katalog. Jest to właściwie bardzo obszerna bibliografia prasy rzeszowskiej, opatrzona obfitymi adnotacjami, zestawieniami pomocniczymi i bibliografią tematu. Dziesięciostronicowy wstęp wprowadza czytelnika w dzieje prasy rzeszowskiej na tle prowincjonalnej prasy w zachodniej Galicji oraz orientuje w podstawach opracowania. Zestawienie tytułów oparto na zbiorach lokalnych oraz zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej.

Bibliografia ma układ chronologiczny według następujących działów: czasopisma o treści ogólnej, fachowe i specjalistyczne, urzędowe, szkolne (tylko drukowane), religijne i konspiracyjne (wydawane nie tylko w Rzeszowie, lecz także na terenie obecnego województwa rzeszowskiego). Całość opatrzono: indeksem alfabetycznym, spisami tytułów według

częstotliwości, wykazem redaktorów, drukarń i zestawieniem literatury. Jako aneks pomieszczono fotokopie pierwszych numerów czasopism rzeszowskich, fotografie dokumentalne, fotografie drukarzy i wydawców rzeszowskich wraz z notami biograficznymi.

Każda pozycja w układzie chronologicznym zawiera w miarę możliwości pełny opis bibliograficzny pisma oraz elementy katalogowe. W dalszych adnotacjach omówiono zmiany bibliograficzne, krótkie dzieje czasopisma, charakterystykę treści, zawartości, kierunku politycznego, nazwiska niektórych autorów oraz informacje o nakładzie.

Skoro zaznaczyliśmy już, po zaprezentowaniu zawartości, że pozycja jest bardzo użyteczna i wykonana solidnie, wypadnie słów parę poświęcić na uwagi i ewentualne uzupełnienia. Otóż do najślabszej strony książki trzeba zaliczyć adnotacje, a właściwie te partie adnotacji, które zawierają charakterystykę kierunku politycznego czasopism o treści ogólnej przed 1914 r. Wydaje się, że ostateczne oceny politycznego charakteru owych czasopism wymagają jeszcze gruntownych badań. Dlatego dobrze się stało, że w większości adnotacji oceny formułowano bardzo ostrożnie. Razi jednak np. tego typu charakterystyka: „Głos Rzeszowski» był organem radykalnych chrześcijan z fanatycznym antysemityzmem, rzucającym się na łamach pisma[...]” (s. 32).

Bardzo skromne z konieczności są dane o nakładach czasopism. Źródła policyjne austriackie wzmiankują o niektórych z nich. Tak np. „Gazeta Rzeszowska” (1891—1892) drukowana była w nakładzie 350 egz.; „Głos Rzeszowski” do 1908 r. — 300, potem 330 egz. (informacje o nakładzie 1000 egz. po 1911 r. pochodzą zapewne od redakcji i chyba nie zasługują na wiarę); „Kurier Rzeszowski” (1883—1890) — 300 egz.; kolejny „Kurier Rzeszowski” (1894—1898) — początkowo 400, potem 350 i 300 egz.; „Postęp” — 300 egz.; „Ruch Ludowy...” i „Ludowiec” — 300—330 egz., wreszcie „Tygodnik Rzeszowski” (1905) — 300 egz. Jak więc widzimy, chłonność rzeszowskiego rynku czytelniczego była przed 1914 r. ograniczona i wykazywała cechy stabilności. Przy okazji warto podkreślić wielką ostrożność Autorki, gdy chodzi o wprowadzenie do katalogu czasopism niepewnych. Upierałbym się jednak przy istnieniu „Gazety Ojczystej”, która, zdaniem lwowskiej Dyrekcji Policji, drukowana była w 1912 r. w nakładzie 150 egz.¹ Warto także prowadzić poszukiwania w celu odnalezienia egzemplarzy „Neue Volkszeitung”, wydawanej prawdopodobnie w Rzeszowie przez syjonistów w języku jidysz w 1908 i 1911 r. Jeśli o brakach mowa, do zestawienia prasy konspiracyjnej warto by wpisać „Czaty”, wzmiankowane przez L. Dobroszyckiego².

¹ Lwiwskij Derżawnyj Istorycznyj Archiw, f. 146, o. 8, j. ch. 1120, 1206.

² L. Dobroszycki, *Zaginiona prasa konspiracyjna lat 1939—1946*, „Najnowsze Dzieje Polski. Studia i Materiały z okresu II wojny światowej”, Warszawa 1963.

W zakresie prasy po 1944 r. katalog prostuje kilka nieścisłych dat *Bibliografii prasy polskiej 1944—1948*, spowodowanych brakiem dostępu do pierwszych numerów czasopism z tego okresu. Równocześnie jednak pomija niektóre numery czasopism dostępne w Bibliotece Narodowej i Bibliotece Zakładu Historii Partii przy KC PZPR. Tak np. wymienia się tylko jeden numer „Peperowca”, gdy tymczasem ukazały się trzy (ostatni z 18 XII 1944 r.). „Radiowęzeł Rzeszowski” od 12 III 1945 r. wydawany był w Tarnobrzegu, a „Biuletyn Informacyjny” zaczął się ukazywać wcześniej niż 11 VIII 1944 r., o czym świadczy fotokopia zamieszczona w książce.

Można dyskutować, czy „Komunikaty Radzieckiego Biura Informacyjnego” zaliczać należy do prasy rzeszowskiej, jako wydawane przez Armię Radziecką, i czy owe pojedyncze druki należy zaliczyć do druków periodycznych. Opowiadałbym się za oddzielnym potraktowaniem samistnych dodatków, np. dodatku „Młode Pióra”, wydawanego przy „Dzienniku Rzeszowskim”. Wreszcie nie jestem przekonany, czy „Biuletyn Reformy Rolnej” i „Samopomoc Chłopską” należy zaliczać do pism fachowych, jako że w obu tych czasopismach poza dominującą tematyką wiejską były i informacje z frontu, ze świata, artykuły okolicznościowe itp. Książka nie mogła jeszcze uwzględnić w adnotacjach wielu interesujących danych o prasie rzeszowskiej przełomu XIX i XX w., zawartych w artykule Aleksandra Codello, pomieszczonym w numerze 1 „Kwartalnika Rzeszowskiego”.

Wszystkie te uwagi mają oczywiście charakter dyskusyjny i w niczym nie umniejszają kilkakrotnie już podkreślanej wartości pracy, która realizuje niemal wszystkie zamierzenia Autorki. Wielu uczestników odbytego w grudniu 1967 r. Sympozjum Historyków Prasy postulowało podejmowanie właśnie tego typu opracowań. Coraz prężniejszy rzeszowski ośrodek badawczy wyszedł tym postulatowi naprzeciw. Podkreślić też wypada stosunkowo wysoki nakład książki (1000 egz.), zasadniczo odbiegający od przesadnie ostrożnych publikacji centralnych tego typu.

Jerzy Myśliński

IV

Józef Renik, *Od kaszty do pióra. Wspomnienia starego dziennikarza*, Katowice 1967, Wydawnictwo „Śląsk”, ss. 182, ilustr.

Wspomnienia Renika to kronika jego sześćdziesięcioletniej (1903—1963) działalności, związanej niemal w całości ze Śląskiem i Zagłębiem. Tylko w okresie I wojny światowej opuścił na dłużej Sosnowiec, by jako żołnierz Pierwszej Kompanii Kadrowej, a potem pierwszego pułku Pierw-